

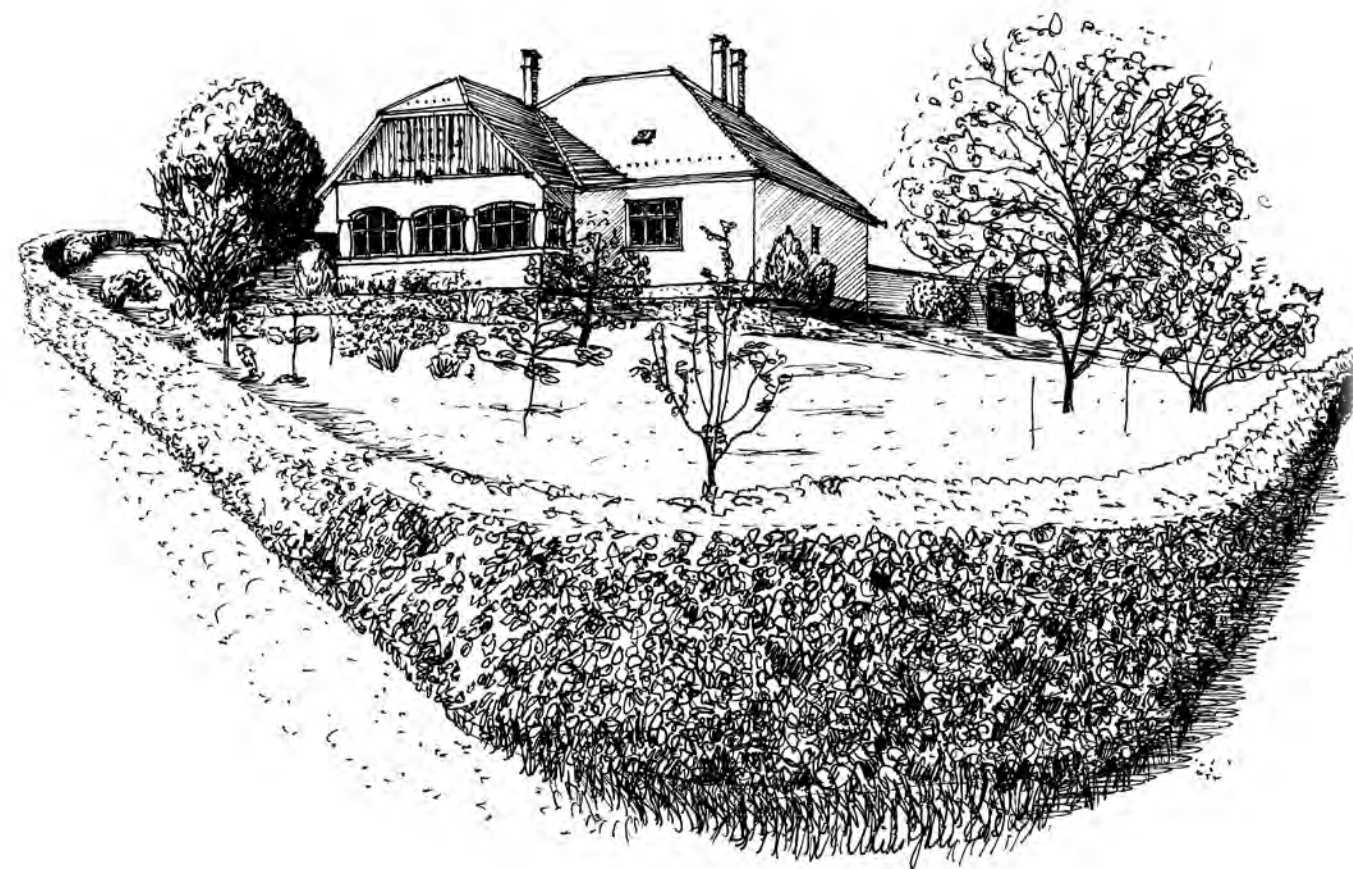
LOVÁSZI

TELEPÜLÉSKÉPI

ARCULATI

KÉZIKÖNYV

2017





TARTALOMJEGYZÉK

1. Bevezetés	3
2. Lovászi bemutatása	5
3. Örökségünk -építészeti és táji értékek	15
4. Elterő karakterű településrészek	37
5. Lovászi épületei és részletei napjaonkban	39
6. Információs felületek	51
7. Ajánlások	53
8. Zárszó	63
Felhasznált irodalom, impresszum	64

*Megfogni a megfoghatatlant,
Nyakon csípni az időt?
Lehet...
Állj szembe a felkelő Nappal,
És nézd a felszálló ködöt!*

Érdekes dokumentumot tart a kezében az olvasó.
Egy pillanatképet.
Képek sorából kibontakozott képet, amely a készítők és közre-
működők szemén át mutatja be egy hosszú történetű
település életének és terének jelen pillanatát. A pontot, ahová
az idők során eljutott.
A pontot, ahonnan tovább indul. Ez a pont mindjárt újra más
lesz.
A változás állandósága alakítja ki majd a mind újabb képeket.
Ha körülnézünk a tájban, a faluban, láthatjuk benne évszáza-
dok nyomát;
gazdag képzeletünk elénk tárhatja a következő éveket.
Ha megállunk és befogadjuk mindezt, belehelyezzük magunkat
és leállítjuk az időt, meglátjuk benne a jelen pillanatot.
Kép mindig annyi lesz, amennyi szemlélő és amennyi pillanat.
Nézzük így! Ez a most.





LOVÁSZI BEMUTATÁSA 2

Rész. Egész. Egység.
Táj. Táj-egység. Tájegység.

Nehéz kiragadni valamit a természetes közegéből, és lecsupaszítva bemutatni azt. A folyamatos párbeszéd, az egymásra gyakorolt hatás, ami egy környék települései között fennáll, ahogyan az épített és a táji környezet - benne az emberrel - egymásra reagál, alakítja ki a közös képüket.

Zala megye délnyugati határa Magyarország Szlovéniával és Horvátországgal közös államhatára is egyben. A határvidéket, akárcsak az egész megyét egymás mellett pár kilométernyire lévő kis települések sokasága jellemzi.

A Kerka mint jelentős nyugat-magyarországi vízfolyás Szlovéniában ered, majd előbb délkeletre, majd délre haladva éri el a Murát Kerkaszentkirály és Muraszemenye térségében. A lassú, kanyargós vízfolyás széles medret alakított magának, melyet dombságok öveznek.

A Kerka alsó folyásvidéke mentén kialakult települések több földrajzi tájegység határán, közös történelemmel és hasonló jelenkori kihívásokkal jellemezhetők. Sorsuk az egymás mellettiségben közös, lehetőségeik eltérőek.





Településeinek térszerkezete, a tájhasználat jellemző módja több száz éve kialakult, azóta folytonosnak mondható.

Az útmenti falvak a lakóépületekkel, gazdasági épületekkel csak egy részt tesznek ki az épített egységből. A környező dombokra fűzött szőlőhegyek prэшáz-sorai szervesen kapcsolódnak a településekhez.

A természetföldrajzi adottságok is kapcsolódnak a ketősségből adódó változatos kép alakításához. A Kerka és a beléje szaladó számos kisebb patak széles síkon, kanyarogva alakított ki jellegzetes természetes vízes környezetet, rétekekkel, legelőkkel, ingoványokkal, ártéri erdőfoltokkal, ennek megfelelően egyedi és fajtagazdag növény és állatvilág számára biztosítva élőhelyet.

Ugyanakkor a folyóvölgyet kísérő változatosan szabdaltdomborzatú világ éles kontrasztot ad az előbbieknél. A sík vidékből kiemelkedő zalai dombok hatalmas erdőséget rejtnek, vagy az erdők rejtik a dombokat, mindenesetre a szőlőhegyeket elhagyva végtelennek tűnő bükkösök jellemzik a tájat.

A falvak fekvése úgy alakult ki, hogy megfelelően kihasználhassa a mindezen adottságokat. Az észak-déli irányú völgy két partján szaladó utakra és az átkötések mentén a Nyugat-Dunántúlon megszokott sűrűséggel néhány kilométerenként kistelepülések alakultak ki, jellemzően utcás, többnyire egyutcás útifalvak. Évszázadokon át állt fenn ez a térszerkezet, a ma tapasztalt kép az elmúlt évszázad eredménye. Több település esetében korábbi kisebb településeket vontak össze, és egy-egy demográfiai hullám következtében bővült az utcák és házak száma.

A települések utcahálózatára vonatkozó legkorábbi morfológiai adatok a Habsburg Birodalom I. katonai felméréseinek adataira épülnek. A település belterületének zöld felület és beépített terület arányában 250 éves távlatban sincs túl nagy eltérés. Ezen falutípus kialakulásának kora a 12-13. századra tehető, mely egybeesik a településekről szóló első oklevelek kiállításának dátumaival. A szalagtelkes útifalu az egyik legjellemzőbb települési forma Közép- és Kelet-Európa országaiban.

A telkek hosszanti oldalaikkal érintkeznek egymással és alkotnak sorozatot. A teleknek az utca felőli oldalán vannak a lakóházak, ezt követi a gazdasági udvar, majd az istálló, hátul pedig a pajta/csűr zárta le a telket. Ez lényegében ma is hasonlóként van, legfeljebb a telkeken fekvő épületek funkciójában történhetett változás (gazdasági udvar, pajta/csűr). Ez attól függ, hogy a telektulajdonosok folytatnak-e valamilyen háztáji foglalkozást. A térségben a klasszikus szalagtelkes forma nem pontosan alakult ki. Sok a szélesebb udvar a kanyargósabb részekben, és eltérés tapasztalható az utak domb felőli és völgy felőli oldala között is az építésmódban.





A térség történelmét mindig meghatározta a határmentiség érzése. A mai államhatárok nem messze innen rajzolják a térképre a magyar-szlovén-horvát hármasthatárt a Mura közepén, de a magyar és délszláv lakosság egymásmellettsége ezeréves örökség. A török hódoltság idején a különböző fennhatóságok vagy egymást váltották, vagy párhuzamosan álltak fenn, alaposan megnehezítve a környéken élők mindennapjait. Ugyanakkor az ezt követő évszázadok sem mindig engedték kibontakozni az előnyös oldalait a kulturális sokszínűségnek.

A Kerka alsó folyásvidékét a történelmi, földrajzilag kiemelt és ismerté vált nagytájak érintik, de szerves részét nem képezi egyiknek sem, határterületi jellegét ez is csak tovább erősíti. Nem messze innen északnyugatra Szlovéniában indul a Vendvidék kistája, melynek kis része van csak a mai Magyarországon területén, kicsit közelebb északra a Hetés, északkeletre, keletre a Göcsej ismert vidékei, délkeletre Nagykanizsa vonzáskörzete a dél-zalai dombokkal, délre, délnyugatra a Mura völgye.

A területet a fontosabb kereskedelmi útvonalak elkerülték, gazdaságilag ebből nem profitálhatott, így jobb híján főleg az önálló gazdálkodás jellemezte, amely azonban –köszönhetően a kedvező földrajzi fekvésnek– számos kistelepülés lakosságát fenn tudta tartani.

A legkülönlegesebb határt azonban az időjárás alakítja, vonalát pontosan megrajzolni sem lehet. Itt valahol találkozik egymással a mediterrán és a kontinentális éghajlat. A különleges klímaadottságok egy mérsékelt, kiegyenlített időjárást biztosítanak szélsőséges hőmérsékletek nélkül, azonban kiemelkedően magas éves csapadékmennyiséggel. Mindez azt eredményezi, hogy megél és terem akár a füge, vagy a kivi is –ahogyan azt az utóbbi évek törekvései mutatják– de az önkormányzatoknak napi kihívást jelent a csapadékvizek, felszíni vízfolyások rendben tartása.

A földrajz geomorfológiai ága alakította ki a környék legbájosabb formáját. Egyedülálló alakzat bontakozik ki a tájban, amely az utcán haladva nem látható. A térképen szemlélve, vagy a levegőből nézve a felszíni vizek széles, lapos völgyeiből kiemelkedő domboság elhelyezkedése szabályos szívformát rajzol, melynek közepén az államhatár húzódik, déli csúcsán Lovászi áll, keletről a Kerka-menti falvak határolják, nyugatról Lendva térsége, északi íveinél Lenti és Rédics fekszik.

A szív formájú dombosor peremén szőlőhegyek húzódnak, míg belsejét jórészt erdő borítja. Bármely oldalán kapaszkodjunk fel a peremére a doboknak, az elénk táruló kilátás is a szívünkben marad.





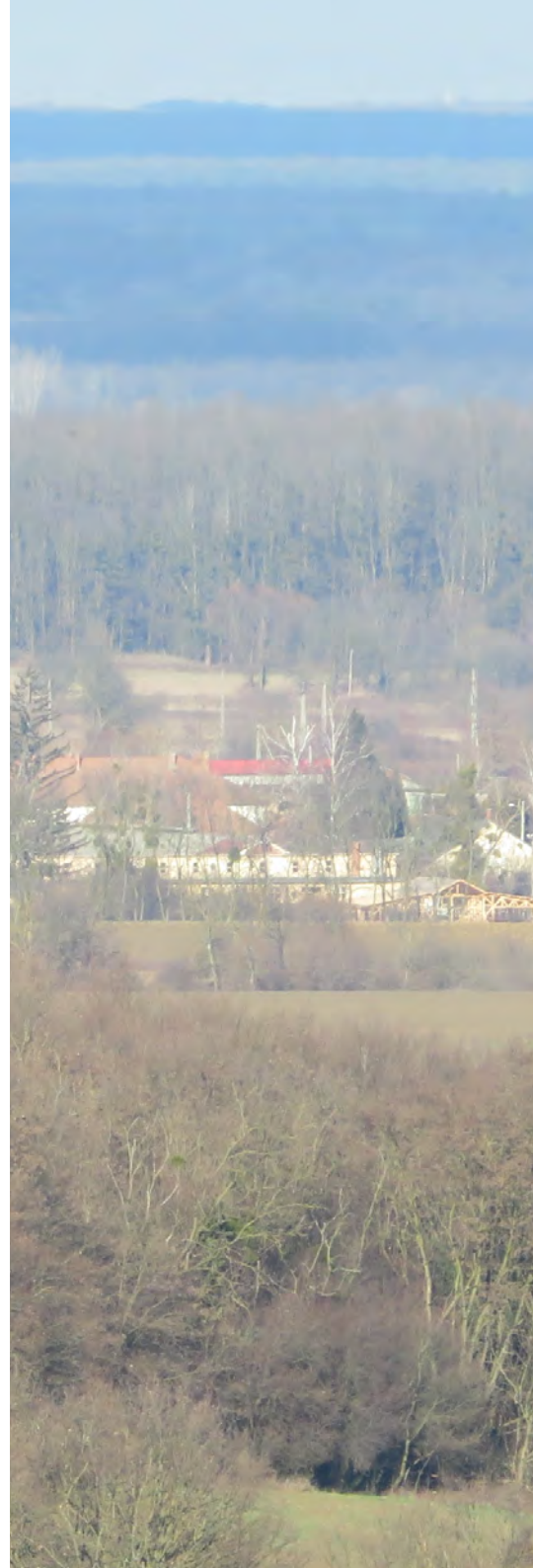
Kevés olyan térség van az országban, ahol a huszadik század ilyen mértékű változásokat generált. Mindennek oka az olajipar megjelenése a század első felében. A föld alatt megtalált fekete arany és a Magyar Olajipari Részvénytársaság megjelenése teljes mértékben felborította a gazdaságot. Soha nem tapasztalt munkaerőigény jelentkezett, a lakosság életmódja és körülményeik megváltoztak. A termelés érdekében és annak következményeképpen nagy infrastruktúrális beruházások kezdődtek, amelyeket jóléti beruházások is követtek. Zala megye déli része virágzott.

Amilyen hirtelen jött a pozitív változás, néhány évtized elteltével az olajbányászat felhagyásával tragikus véget ért. Az átalakult társadalmi rendbe belenőtt generáció életének már nem volt része a hagyományos gazdálkodási módok fenntartása. A munkahelyek megszűnése lassú elvándorláshoz vezetett, amely a mai napig tart, így egy zsugorodó, elöregedő térség napi problémáival néznek szembe a települések, miközben az olajipar maradványainak felszámolása is megoldandó feladat, miközben néhányan még a felélesztésében reménykednek.

Az Alsó Kerka-völgy lakossága jórészt a környék kisvárosaiban talál munkát magának, de előfordul a nagyobb távolságú ingázás a megye nagyvárosaiba is. A legjellemzőbb az ipari tevékenység. Potenciális munkalehetőségek vannak a szomszéd országokban is, de ennek még kimutatható társadalmi szerepe nincsen. Az önellátó gazdálkodás mellett a szőlő- és borkultúra ápolásával is sokan felhagytak, a fiatal generációk életének mindez már nem mindennapos része. A folyóvölgy mezőgazdasági területei és az erdőgazdaság a gépesítettségnek köszönhetően jóval alacsonyabb élőkommunikációval fenntarthatók, amely szintén nem kedvez a helyben maradásnak. Fontos kereskedelmi útvonalak továbbra sem éreztetik hatását, és bár közvetlen gyorsforgalmi úti kapcsolat van Szlovéniába, az így átmenő forgalom nem erősíti közvetlenül a térséget, csupán járulékos hatásai vannak.

A dél-zalai térség fejlesztését segíteni hivatott Murafölde program próbálja újradefiniálni a környéket. Erőteljes új elemként jelenhet meg a turizmus, és valljuk be bőven van felfedezni való szépség az ország e eldugott szegletében. A táji-, természeti környezet változatossága, a sajátos éghajlat nagy segítség lehet, hogy megtaláljuk a vonzó pontokat, és hozzájárulhassunk a népesség-csökkenés megállításához.

Valójában csak egy megerősödött helyi gazdaságtól, és egy kiszámítható jövőképpel rendelkező lakosságtól várható el az épített környezet fejlesztése, amely jelenlegi állapotát tekintve a fent leírtakat tükrözi.





Lovászi a Kerka-folyó jobb partján, a Letenyét Lenti-vel összekötő út mentén fekszik. A Kerka a mai Szlovénia területén fekvő Kerkafő község határában ered. Zala megyét Dobraföldénél (ma Magyarföld) éri el, Csesztreg, Lenti, Szécsisziget, Lovászi és Kerkaszentkirály község határát érintve Muraszemenyénél éri el a Murát. Hossza mintegy hatvan kilométer, folyása a szabályozások előtt szeszélyesnek mondható, partjait végig füzesek kísérték.

Térségünkben a medrét a történelem folyamán többször is arrébbásták, attól függően, ki, hova akart rajta malmot építeni. Áradásaival, sokszor nagy károkat okozott. A réteket szinte minden évben elöntötte, a faluban is házakat sodort el vagy döntött romba. Legutóbb 1951-ben árasztotta el Lovászit, a Dózsa utcában néhány ház is elpusztult. 1952 után a malmokat leállították, többet közülük, így a lovászi malmot lebontották, a zsilipeket szétszedték.

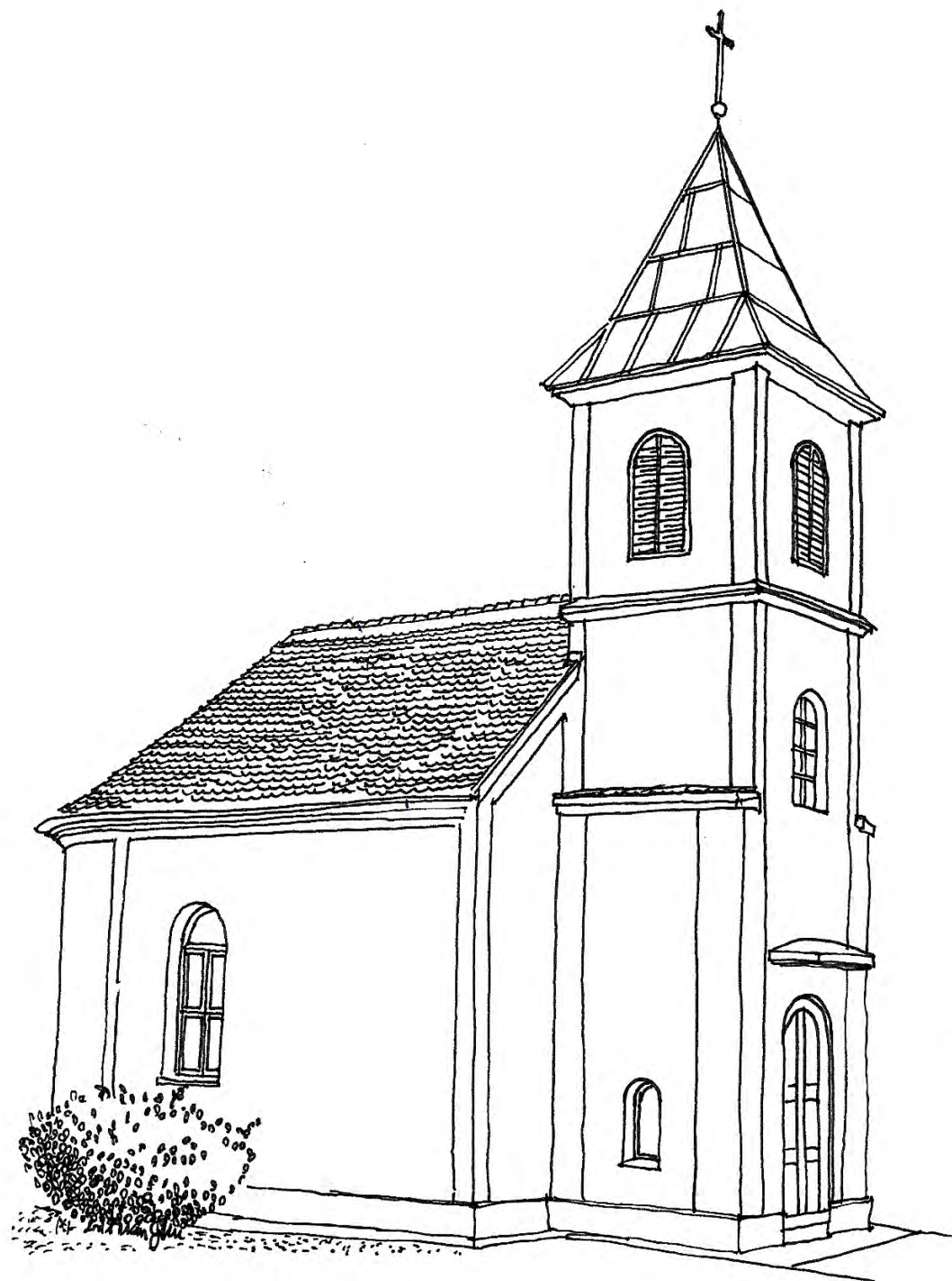
A vidékről származó első írásos oklevél az almádi monostor alapító oklevele 1117-21 közötttről. A településről a XIV. századból maradt fent az első hiteles írás. A falut, nevéből ítélve, fejedelmi, illetve királyi lovászok lakhelyének tartják. Egy 1322-es oklevélen említik Kútfejet is Lovászival együtt. Ebben az időben két Kútfej nevű település létezett. Az egyik Oltárc mellett, amely mára teljesen eltűnt és a Lendvától keletre eső mai Kútfej. Mindkettő a Bánfiak birtoka volt.

A legnagyobb változást a településéletében talán a legjobbkor jött. A Magyar Amerikai Olajipari Rt. (MAORT) Lovászi, Kútfej, Bázakerettye és Tormafölde határában olyan földtani szerkezet mutatott ki, melyek szénhidrogének felhalmozódására utaltak. Az első termelő kutat 1940. december 1.-én állították üzembe. A körzetben alig egy éven belül 22 kutat állítottak üzembe. A környékbeli termelés, a vállalat részéről 1940 végére fedezte a hazai szükségleteket.

A lovászi kőolajmezőt felfedező MAORT az első kút eredményei alapján gyors ütemben végezte a mező feltárását, az üzem kiépítését. 1943 végére már 47 olajkút és 2 gázkút termelt. A folyamatos kitermelés mellett vizsgálatok sokaságát végezték el a kutak élettartalmára vonatkozóan. A kezdeti időkben a termelés dinamikusan folyt.

A környék fejlődésnek indult. Rövidesen felépült a két falu között az üzem és mellette a egy önálló lakótelep. A kemp = telep ahogyan nevezték, egy külön világ lett. Pontházak épültek, lakások, boltok, szociális létesítmények, utak, közvilágítás, strand, iskola sportpályák (teke-foci-tenisz). A kőolajjal kitermelt földgázt kezdetben csak a mező fűrésát végző gőzüzemű berendezések kazánjainak és a termelési létesítményeknek a fűtésére használták, később a Kútfej község melletti lejtőn megépített lakótelep házaiban és a környék falvaiban szintén fűtésre is használták.





ÖRÖKSÉGÜNK ÉPÍTÉSZETI ÉS TÁJI ÉRTÉKEK 3

Az évszázadok során a falu több birtokost is váltott. Volt, hogy a török időkben elnéptelenedett, vagy éppen sajnálatos körülmények között leégett. 1714-ben a szőlőhegyén fából épített kápolna állt, melyet a 1747-ben Jakasits András téglából újjáépített. A korabeli térképek alapján nehéz megmondani hova tartozott, volt időszak, ahol, mintha önálló szőlőhegyi település lenne a kápolna körül. A kápolna a II. világháború alatt elpusztult. Maradék romjait állítólag az iskola felépítéséhez használták fel.

A jelenlegi település csak 1964-ben jött létre. Lovászi és Kútfej közigazgatási területeinek egyesítésével. A két településrész végül fizikailag sosem épült össze. Sőt településképét tekintve megtartotta a különbségeket.

Míg Lovászi völgyi falu, a mederhez közelesően épült, mind utcahálózata mind épületeinek formálása ennek megfelelő. A falu a közvetlen öntésterületből épp hogy kiemelkedő kis szilárdabb talajú földhátan áll. Utcái vonalvezetése a terepviszonyokhoz igazodik, illetve jól olvasható az egykori malom megközelítését szolgáló út jelentősége. A házak egyszintesek, jellemzően kicsik és pince csak elvétve akad.

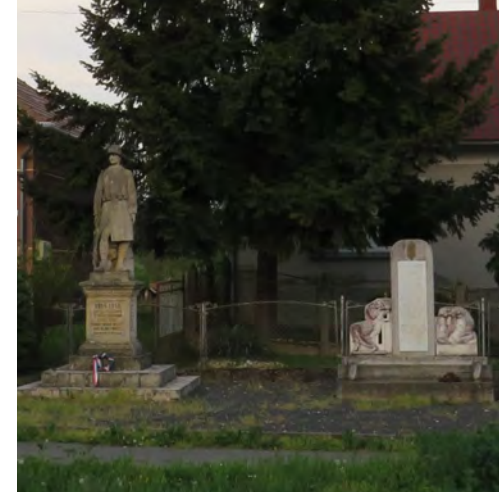
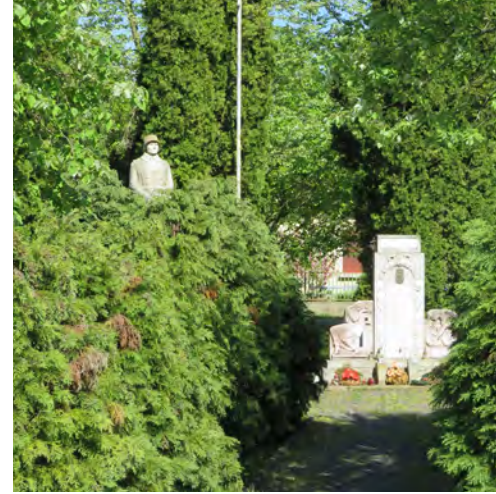
Kútfej ezzel szemben illeszkedik a szaklagtelkes útifalvak sorába, és a térség domboldalba épült településeinek jellemző épületeit sorakoztatja fel. Részben alapincézett épületeket találunk, ahol az épületek lejtő felőli oldala válik automatikusan alapincézett többszintes épületrésszé. Különösen jellegzetes az utcára nyíló fedett pincelejáró.

A Lovászi Sárlos Boldogasszonynak szentelt kápolnát 1768-1774 között építették. Előtte is volt temploma a falunak, de azt egy tűz és egy földrengés annyira megtépázta, hogy már nem tudták helyrehozni, és le kellett bontani. Az építés költségeit Esterházy Miklós állta, és a község lakossága is részt vett a munkálatokban. Eredetileg fazsindelyesnek épült, első nagyobb felújításra 1861-ben került sor, amikor is új toronysisakot kapott. A szentély freskóit az osztrák Johann Ignaz Cimbal festette. A képek motívumaiban Szent Miklós legendája jelenik meg.

A lakótelep felépülésével egyre nagyobb igény jelentkezett a környéken a plébánia létrehozására. A kútfeji római katolikus templom 1949-ben épült a MAORT segítségével. A templom titulusa: Mária Világ Királynéja. A templomot 1999-ben teljesen újjáépítették a hívek.

A településen régészeti érintettség nincs. Az egyetlen műemlék a nemrég teljes rekonstrukción átesett kútfeji harangláb, környezete ex leg védett műemléki környezet.







Míg a természeti örökség megőrzését az olajbányászat legkevésbé sem szolgálta az épített örökségre érdekes hatást gyakorolt. A korábbi településkép megőrzését persze nem segítette, viszont létrehozott valami mást helyette, ami épp oly értékesnek tekinthető.

A MAORT által finanszírozott építkezések mind építésszerűleg, mind településszerkezetileg valami újat hoztak. Mint ilyenek kultúrtörténetileg is jelentősnek mondhatóak. Függetlenül attól, hogy mai szemmel hogyan tekintenek általában a lakótelepekre a Lovásziban lezajlott fejlesztések új irányt mutattak, ráadásul többféle választ is adtak ugyanarra a kérdésre.

Az 1940-es években megkezdett lakótelep az akkor már Amerikában elterjedt lakóparkok alapötleteiből kiindulva egyedi, előzmények nélküli településszerkezetet mutatott. Az úttal csak a peremterületeken feltárt lakónegyedben az épületek szabadon egy nagy összefüggő udvarban lettek elpötyögtetve, ahol a magánterület határát inkább csak érezni lehet, mint kézzel foghatóvá tenni. Míg a sövényávok és a természetes terepadottságok kellően tagolják a területet, a néhol megjelenő kerítések a mai napig disszoinánsan hatnak. Ez a fajta telepítés persze az északabbra lévő Göcsej, Órség, Vendvidék egyes területein teljesen általános, de tervezett formában a Maort telepein meg először.

Az egykori mérnöklakások építésszerűleg is említésre méltóak. Talán az első eset, hogy családi házas szinten próbáltak historizáló építészettel létrehozni. A házak különlegessége, hogy a népi építészet elemeit ötvözi az adott kor igényeivel. A későbbi korokban mindez vissza-visszatérő témává, egyes esetekben küldetéssé vált az építészeti körében. A Lovászi mérnökházak úttörőek voltak e tekintetben. Külön kiemelendő a részletek igényes megmunkálása, melyből a ma építőmunkásai is csak tanulhatnak.

Az úgynevezett pontházak egy évtizeddel később aztán ismét pionírok voltak. A későbbi évtizedekben aztán mindez országos jelenséggé vált és megítélésüket a gyorsan romló állagú zsúfolt nagyvárosi környezet erősen rontotta, Lovásziban ma egy 60-70 éves klasszikus lakótelep intenzív zöld környezetben mutatja, hogy hogyan is képzelték mindezt elődeink. 1951 és 57 között épülve éppen megelőzték az országos kiindulópontnak tekintett Óbudai kísérleti lakótelepet, ami 1958 és 64 között épült. Az épületek állaga persze itt is korának megfelelő, és többségük különleges építészeti értéket nem is képvisel, de kiemelendő, hogy a korai klasszikus szoc-reál építészet egyes elemei tetten érhetőek. Egy-egy műkő tagozat, díszelem, vagy iparművészeti igényességű lakatos korlátszerkezet üdítően hat a tömbházakon, pontházakon.





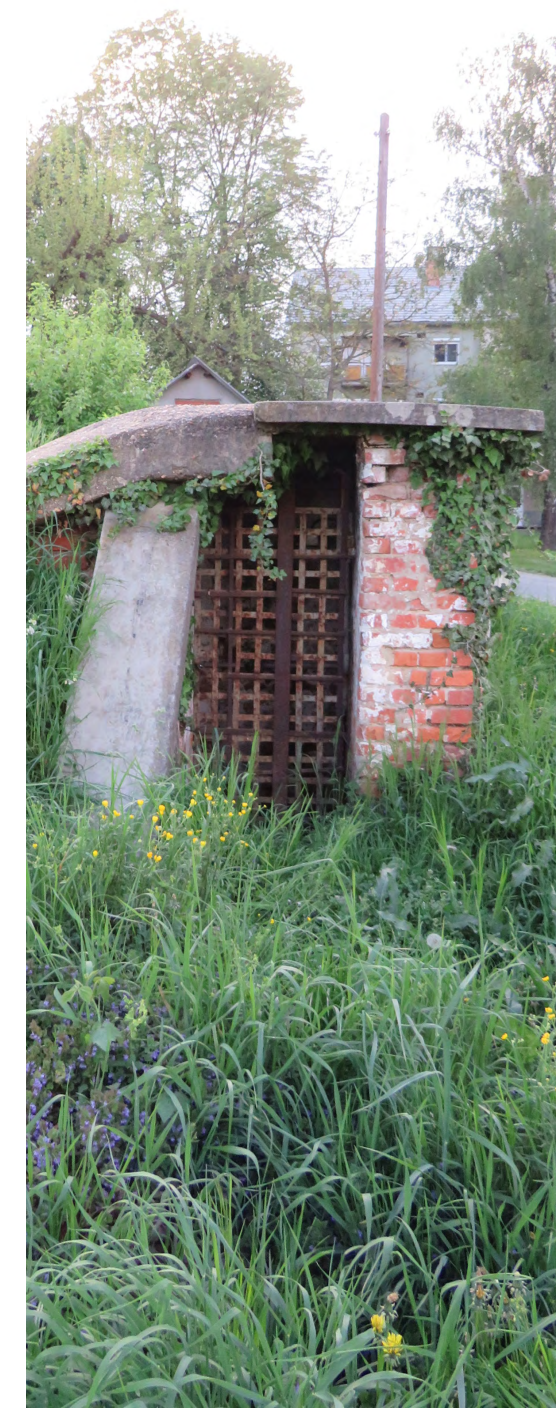
Különleges műtárgyak Lovászipan.

1951-ben az ország vezetősége félt a jugoszláv hadsereg támadásától. Ennek ellenőrzésére és védelmi célból beton katonai erődrendszert építettek. A bunkerek és a futóárkok építésénél figyelmen kívül hagyták a magántulajdonokat, így a bunkerek sokszor házak udvarában kertekben, vagy a hegyre építették. A bunkerek amai napig megtalálhatók szerte a környéken.

A bunkerek összevont védvonala országosan végül nem készült el, csak a dél-zalai nyugati határszakaszon botlunk bele itt-ott nyomaiba, de Lovászipan ehhez is hozzá tudtak tenni anno valami különlegeset. A Gazolintelep és a Pontházak közti domb alatt egy 1000 fő számára elegendő légoltalmi pincerendszer húzódik, melynek felszíni létesítményei a bejáratok és szellőzők furcsa helyeken bukkannak fel a településképben. Egyúttal a föld alatti világnak is van egyfajta borzongató sajátossága, maga a szemmel látható történelem.



Jelenleg a külterületeken számos felhagyott kút tlálható, némelyiken még a kitermelő berendezések is állnak. Környéket birtokba vette a természet. Településképi szerepük bár szürreálisan hat, mégis jelentős.



Zala megye életében mindig fontos szerepet játszott a szőlőművelés és a borászat. Természeti adottságai kedveznek az effajta gazdálkodási módnak, hiszen dombok és völgyek által tagolt területről van szó. Horvátország é Szlovénia felé szolgál kapuként ez a táj. A határmentiség és a viszonylagos zárt-ság nem jelentett feltétlenül hátrány, hiszen a hagyományos értékek hosszú ideig tartó megőrzését eredményezte. Zalában a szőlőtermesztésnek nagy hagyományai vannak, több mint 6000 ha, ültetvény található a megyében. Ugyanakkor itt a rendkívül szétszabdalt birtokstruktúra a jellemző. Szőlőültet-vényekkel csak a domboldalakon találkozhatunk, kisebb par-cellákba rendezve, melyeken a leginkább bakműveléssel vagy kordonos műveléssel gondozott szőlősorok mellett-között ál-talában gyümölcsfák is ágaskodnak. A nyugat-dunántúli sző-lőkultúra valószerűleg antik hagyományokat őriz. Itt a mustot már régen sajtolással nyeri és legfeljebb a következő szüretig tárolják a bort a felszíni pince kamrákban. Ez különbözteti leg-inkább a kisebb mennyiségben jobb minőségű borokat termelő lyukpincés területektől.

A bortároló építmények jellegét, építőanyagát, formá-ját, térfogatát, beosztását nagymértékben befolyásolta, olykor meghatározta a produktum előállítási, feldolgozási, esetenként értékesítési módja, eszközkészletete, a borkészítmény sajá-tossága. Zalában mindig a hegyen építették a szőlősgazdák ezeket az építményeket, hiszen elsősorban a szőlő feldolgozá-sa céljából épültek általában az úthoz közel. Mindez távol volt viszont a lakóházuktól. Többek között ezért is toldották meg a későbbiekben a pincéket egy helyiséggel, amely alkalmi szál-láslehetőséget is nyújtott.

Először csupán a leszüretelt szőlő préselésére, sajtolá-sára szolgáló eszközök tárolása, az időjárási viszontagságok a elleni védelem érdekében készítették "enyhelyek" jelentek meg a hegyeken. Majd ezek tovább fejlődésével építették az első pincéket, hajlékokat, melyek már zárhatóak voltak. A délnyu-gati területeken egészen a 18. század végéig élt együtt a pince és a hajlék elnevezés. Ezen a tájon vegyes gazdálkodás volt az uralkodó, így a szőlőben kaptak helyet a gyümölcsfák méhe-sek, és az ezek feldolgozására szolgáló épületek, eszközök (pl. pálinkafőző kunyhó, aszalókemence) is. Az utóbbiak a hajléktól messze, a szőlők lábánál álltak.





A szőlőben alakították ki helyet hasonló célból. Eleinte osztatlan kunyhókat, hajlékokat emeltek, melyek betapasztott sövény- vagy boronafalakat, zsilipfalat, és szalmából készült nyeregteret kaptak.

Az egyhelyiséges épületek azonban nem voltak túl hosszú életűek, mert hamar igény alakult ki arra, hogy a bor tárolását és a préselést, kezelési külön válasszák. A kétsejtű épületegységek általában a hagyományos tároló pincéből és az ennek előterét képező prэшázból álltak. Ezen prэшázpincék jellegzetessége a téglalap alakú alaprajz, a telepítésüknél általában a keleti-nyugati hossztengety. A hagyományos építési mód az öregek elbeszélése szerint valamikor a boronafalas fa-építkezés volt: ehhez a terület maga kínálta az alapanyagot az erdőirtások és a szőlő-gyümölcstelepítések elterjedése után a sárfalu építkezés terjedt el, vagy ahogyan errefelé nevezik vertfalú vályog.

Térségünkben boronafalú épület ritkábban maradt fenn, elterjedt ugyanakkor annak modernizált változata a talpgerendákra ácsolt zsilipfalas kialakítás, ahol függőleges oszlopok közé keskenyebb pallókat csúsztattak, majd harántirányú lécezés után sártapasztást, meszelést kapott.

Prэшázban kerültek elhelyezésre a borvidék jellegzetes, hatalmas bálványos vagy bábános prései. Ezek a hatalmas tölgyfaépítmények és kicifrázott, faragott, festett gerendái nem csak méretükkel, de esztétikai színvonalúkkal is csodálatot keltenek. A végorsós prések főfáinak különféle díszítésmódjai nagyon változatosak, eredetiek. Ezek a főfák sokszor magasabbra nyúltak, mint a padlástér, emiatt a prэшáznak legtöbbször nem volt mennyezete.

Itt a tűzhely felett szikrafogó és e felet füstterelő épült, a füst ezeket elkerülve érte el a tetőhéjalását.. Másutt ernyőszerű füstfogó épült. A füst a zsúppon és a réseken keresztül távozott, az ilyen épületek tetőszerkezeti vastag kátrány és koromréteg rakódott le, mely egyben konzerválta is azt. Így a ahol rendszeres tüzelés volt, ott sokáig megmaradt épségben a faszervezet is a héjalás.

Márpedig a szőlőhegyi épületek nem csupán a korai és kései szőlőbeli munkák alkalmával lehettek hasznosak, hanem a téli borkelés idején is, amikor melegedő helyül szolgálhattak, s egyben nyílt és zárt tűzhelyeiken ételkészítési, ételmelegítési lehetőséget kínálhattak az ott dolgozóknak és az ott éjszakázóknak.





A prэшházban nem találunk a prэsen és a tőzélőberendezэsen kővől szinte semmit. Itt tőrolták mэg a kődat és a szőlőhordő edэnyeket, melyek errefelэ gyakran vesszőfonással kэszőlték.

A pincэbe vezető ajtő volt mindig a legvastagabb, hiszen ez őrizte a legnagyobb эrtэket, a bort. A tőbbrэtegő tőlgypallős, őcstokos ajtőkra bonyolult zőarakat (kőlkes zőarat) erősitettek, melyeknek nyitjāt csak a tulajdonos ismerte, majd kэsőbb a fia, aki a felnőtтэ vālās jelekэnt megkapta a pince kulcsāt, és barātaival kimehettek a szőlőbe bort inni, szőrakozni.

Az ajtők mэretэт a hordők mэretэhez igazították, az ablak mэrete a lehető legkisebb volt a szobában is; a pincэben leginkābb csak macska lyuk volt, mely a rāgcsālők tővol tartāsāt segitette elő, és a szellőzést is biztosította.

A magyarorszāgi prэшhāzpincék a szomszédos burgenlandi, stājerorszāgi és szlovéniai gazdasāgi épőletekkel āllnak tőrtэneti kapcsolatban. Tartősabb tőrolásra alkalmatlanok voltak, emiatt visszaszorultak a kifejezetten belső fogyasztásra, vagy kocsmālásra termelő paraszti szőlőtermő terőletekre. Ma mār csak Zala, Vas, Somogy megye és Veszprém megye dэlnyugati rэszén prэшhāzpincés terőlet, s ez egybeesik a főfās-bālványos prэsek elterjedési terőletével.

Az őjabb 20. szāzadi építéső pincék esetében mār nэmi vāltoztatās figyelhető meg. Egyes szőlőparcellākon fejlettebb pince formāk jelentek meg, Dunāntől nэhāny terőletén a prэшhāz pince földbe mэlyített borospincét kapott. Ezek az őgynevezett prэшhāzas lyukpincék vagy földpincék, amelyek egy fajta átmenetet kэpeznek a tājra leginkābb jellemző felszíni pincetőpus és az északkeleti tэrség barlang pincéi kőzött. A kэtszintes épőlet felszíni, prэselésre és lakāskэnt hasznālt rэsze hasonlőan épőlt az eddigiekhez, a föld alatti pince azonban mār tэglafalal kэszőlt.

Tőbb okből kezdett terjedni a tэglāépítkezés: megfogytakozott az addigi hasznālt faanyag, és nőtт a bor hosszabb ideig vālő tőrolāsának őgyэne. Az 1930-40 es эvekben kőlőnbőző vāltozatok alakultak ki a pincék tetőfedésében is; a szalma és nādfedést sok esetben felvāltoztotta a cserэptető. Zala megyében lэteznek ezeken től Balaton-felvidэki hatāsa, minden rэszben kőből kэszőlt villaszerő építmэnyek is, melyek a szőlőhegyeken āltalāban terrasszal épőlték, de bennők a rэgi főfās prэш modernizālt vāltozatāt találjuk.





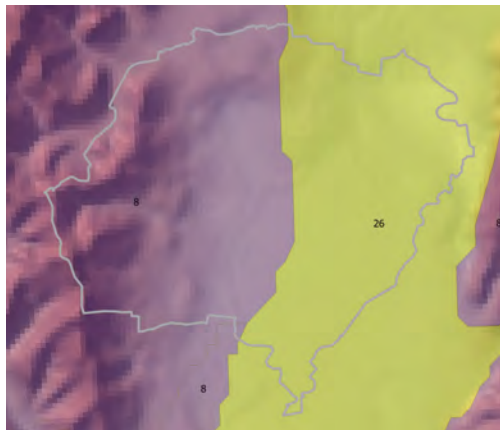
A település elhelyezkedése a kistájak térképén



A területen található vízfolyások hálózata
vízfolyások és források



A felszínközeli alapkőzet elhelyezkedése
1. Glaciális és alluviális üledékek



A község környékének talajtérképe

8. pseudoglejes barna erdőtalajok

26. réti öntéstalajok

ÖRÖKSÉGÜNK ÉPÍTÉSZETI ÉS TÁJI ÉRTÉKEK 3

Természetvédelem

A terület általános jellemzése
Elhelyezkedését, természetföldrajzi viszonyait tekintve Lovászi település a Dél-dunántúli régióban, Zala megye dél-nyugati részén található. Magyarország Kistájkezelési (Marosi szerk. 1990) alapján a Nyugat-Zalai-dombság mezorégió belül a Kerka-vidék kistájban található.

Geológiai felépítés

A település domborzati képét tekintve meghatározó a Kerka-völgy kiegyenlített alluviális síkja. A patak völgy nyugati oldalán lealacsonyodó hegylábi terület lejtője után a Tenke dombvonulata hirtelen emelkedik ki a tájból. A relatív szintkülönbségek szélső értékeit a Kerka-patak völgyének legmélyebb pontja (153 mBf.) és a szőlőhegyek felett emelkedő Dulák-hegy 371 mBf. magassága adja.
A tájban a geológiai felépítményt a mélyben húzódó variszkuszi alapzatra a földtörténeti korokban lerakódott változó vastagságú és összetételű jégkorszaki eredetű, valamint a Kerka kiöntéseiből felhalmozódott üledékek alkotják.

Talajok

A talajok kialakulása az egykori vegetáció és a környezeti faktorok eredménye. A Kerka-völgyben az egykori áradások nyomán réti öntéstalajok fejlődtek. A völgyek feletti dombokat borító erdők alatt az idők során pseudoglejes barna erdőtalajok képződtek, melyek a magas csapadék kilúgozó hatása nyomán sokfelé savanyúvá válnak.

Éghajlat

Éghajlata mérsékelten hűvös – mérsékelten nedves, mely közelít a nedves típusúhoz. Az évi átlagos napsütéses órák száma 1850 körül alakul, melyből a vegetációs időszakra 730 jut. Az évi középhőmérséklet 9,5 °C körüli, a fagymentes napok száma átlagosan 173 nap. A legnagyobb nyári meleg átlaga 32,5 °C, míg a téli minimum -18,5 °C körül várható. Az évi átlagos csapadék mennyisége 800 mm körül alakul, ebből a vegetációs periódusban mintegy 490 mm hull. A szél irányát tekintve nincs domináns irány, az ÉK-i, DK-i és a Ny-i irányból érkező légáramlatok egyaránt előfordulnak.





Vízrajz
A térség jelentősebb vízfolyása a Kerka-patak, mely a település térszintje alatt elterülő völgyben folyik délre. Mellékvizei a Lovászi-patak, Tormaföldi-patak és a Határ-patak. A Kerka a múlt századi szabályozása során ma egy mederben folyik. Korábbi mellékágai lefűződtek, részben feltöltődtek, ill. mesterséges beavatkozásokkal terheltek. A változások ellenére völgy mélyebb térszínein lefolyástalan, pangóvízes területek még ma is fellelhetők.

Említésre méltó állóvíz nem található a településen.

A terület természetvédelmi vizsgálata

Potenciális vegetáció

A terület növényföldrajzi értelemben a Pannoniai flóratartományon (Pannonicum) belül a Zalai-flórajárásba (Saladiense) tartozik. A dél-nyugat dunántúli táj természeti képét a teljes erdősültség határozza meg, így a község területének potenciális vegetációja a dombokon az illír bükkösök, míg a völgyben a mocsár- és láperdők.

Országos védettség

A település közigazgatási területén országos jelentőségű természetvédelmi terület nem került kijelölésre. A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvényben meghatározott ex lege védettség (forrás, láp, barlang, víznyelő, szikes tó, kunhalom, földvár) alatt álló objektumok nem találhatók a külterületen.

Helyi védettség

A településen helyi jelentőségű természetvédelmi terület nem került kihirdetésre

Természeti területek

A természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény 15. § (1) pontja alapján természeti területnek minősül az erdő, gyeperdő, nádas művelési ágú termőföld. A természeti területek kijelöléséhez nem áll rendelkezésre információ.

Természetközeli területek

Az OTÉK 30/A § (1) bekezdése alapján a mocsár, nádas és sziklás terület természetközeli területnek minősül. Aktuális földhivatali nyilvántartás hiányában ezek jelenléte nem határozható meg.

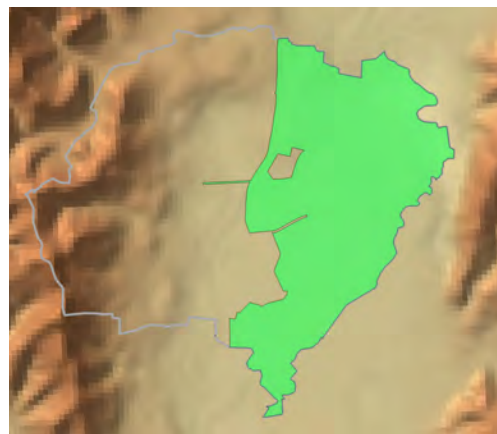
Érzékeny természeti területek

Az Érzékeny Természeti Területek (ÉTT) és Magas Természeti Értékű Területek (MTÉT) é A 2/2002 (I. 23.) KöM-FVM együttes rendeletben megjelölt kiemelten fontos, valamint a fontos ÉTT-k listáján a település nem szerepel.





Az országos ökológiai hálózat térképe



A Natura 2000 területe



a tájképvédelmi övezet érintettsége



A település erdősültsége a Zólyomi-féle potenciális vegetációtérképen

Natura 2000 területek
A település külterületét az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekről szóló 275/2004. (X. 8.) Korm. rendeletben kihirdetett, majd az európai közösségi jelentőségű természetvédelmi rendeltetésű területekkel érintett földrészeletről szóló 14/2010 (V.11.) KvVM rendelettel közzétett Natura 2000 területek közül a HUBF 20044 Kerka-mente érinti a külterületet.

Ökológiai hálózat
A község közigazgatási területét az országos ökológiai hálózat érinti, a kijelölés a Kerka-völgyet és a Tenke-hegy erdőit érinti. A kijelölt hálózat egésze a magterületi zónába tartozik.

Tájvédelmi szempontból kiemelt övezet
A területre vonatkozó egyedi tájértékek felmérése a korábbi években megtörtént, mely az önkormányzatnál rendelkezésre áll.

Tájképvédelmi szempontból kiemelt övezet
Tájképvédelmi kiemelt övezetbe a belterület kivételével az egész közigazgatási terület kijelölve lett.



Lovászi a zalai szénhidrogénkitermelés központjaként vált ismertté. Az ezzel együtt járó iparosodás infrastruktúrájának részben a Kerka völgye adott helyet, ami óhatatlanul magával vonta a természeti értékek elvesztését. A rétek eltűntek, degradálódtak, sokfelé felszántásra kerültek, vagy iparterületté váltak.

A holtágak mentén felnőtt fűz- és éger erdők rontott, fajszegény állományúak, ám a hóvirág még így is több foltban szépen fennmaradt. Az erdők szegélyén növő kökénybokrosok a Natura 2000 jelölő fajnak, a sárga púposszövő szaporodóhelyeiként ismertek.

A lakóterület felett a nyugati oldalon emelkedő hegylábbon a Tenke nagy erdőtőmbje alatt húzódik a település hosszan elnyúló szőlőhegye. A parcellákat még ma is többségében művelik. A gyümölcsösök gypében a közeli erdő fajai gyakran megjelennek, mint a szártalan kankalin, völgycsillag, vagy a tájba ritkán látható biboros kosbor. Az állatvilág számára ezek a gyümölcsösök az erdővel egy ökológiai egységet alkotnak.





falusias karakterű terület



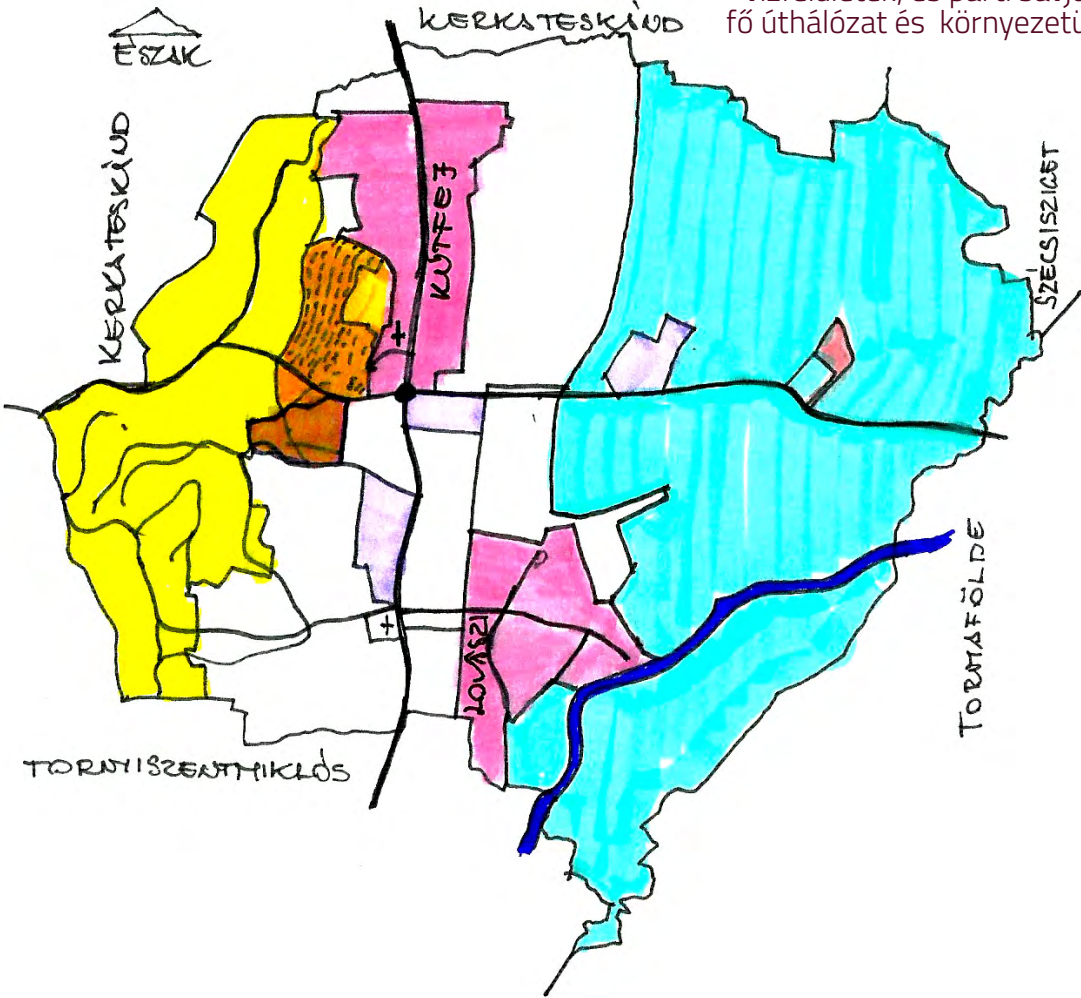
szőlőhegyikarakterű terület



üzemi-gazdasági karakterű terület

ELTÉRŐ KARAKTERŰ TELEPÜLÉSRÉSZEK 4

- beépített területek:
falusias karakterű terület
- szőlőhegyi karakterű terület
- üzemi-gazdasági karakterű terület
- MAORT-telep
- pontházak
- egyéb meghatározó karakterű területek:
Natura 2000 területek
vízfelületek, és parti sávjuk
fő úthálózat és környezetük

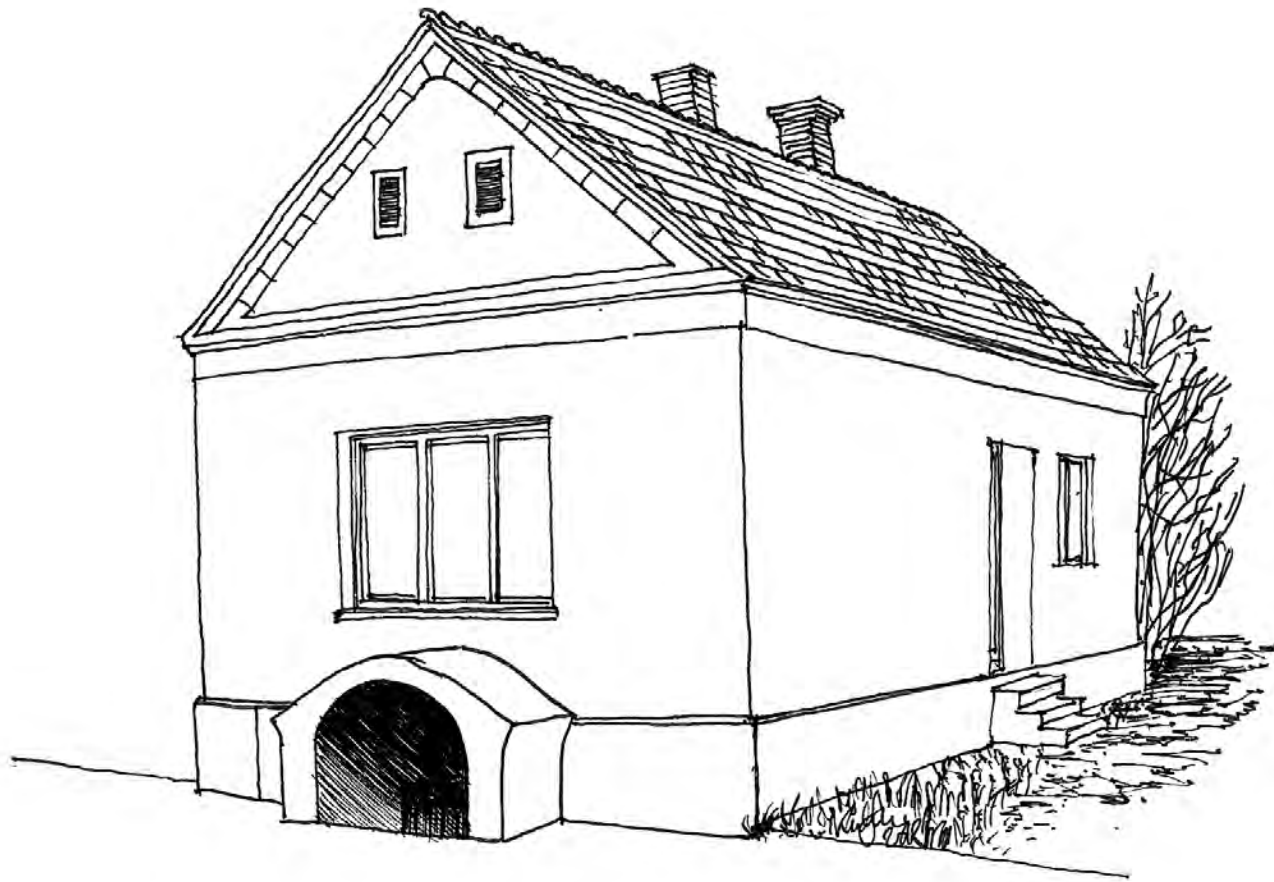


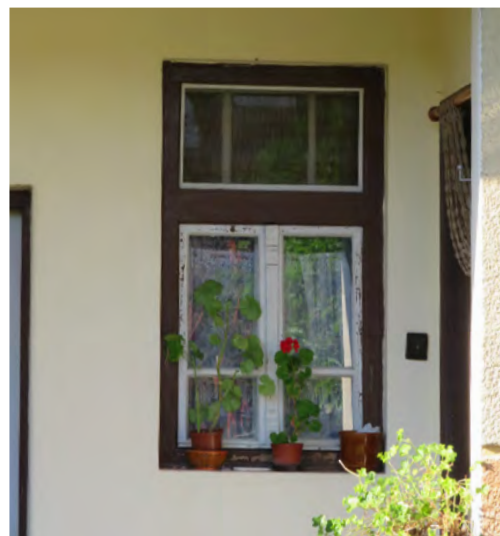




LOVÁSZI ÉPÜLETEI ÉS RÉSZLETEI NAPJAINKBAN

Kútfej településrész - falusias karakter







Kútfej településrész - pontházak, kulturház és iskola





Kútfej településrész - Maort lakótelep





Számos példa van már rá a világban, hogy települési szinten alkalmazzák az arculattervezést, és egységes arculati elemekkel hangolják össze az információs felületeket.

Amit mindehhez hozzá lehetne tenni, hogy tekintettel arra, hogy számos kistelepülés egymáshoz ilyen közeli távolságban, és ennyire szorosan összekötődő múlttal és jelenlél létezik, az egységes arculati elemeket érdemes kiterjeszteni akár kistérségi szintre is. Ha mindezt egy kidolgozott jelrendszerrel együtt alkalmazzuk, elősegítjük a könnyed tájékozódást az információk tengerében.

Figyelembe véve a környék ipari adottságait, illetve kültéren használt felületekkel szemben támasztott alapvető időtállósági igényt, az egységes kialakítása törekedve különböző kovácsolt jellegű vagy lakatos szerkezeteknek célszerű előtérbe kerülniük. A számos fából készült különböző hordozófelületnek nagy divatja volt a közelmúltban, és nem állták ki az időjárás a viszontagságait. Ugyanúgy elmondható, hogy sok és sokféle idejétmúlt, kintfelejtett, előregedett, megrongálódott hirdetőfelület rontja a településképet, melyek felszámolásáról vagy karbantartásáról eredeti elhelyezőjük nem gondoskodott. Mindez egy hosszú távú, átgondolt folyamattal megvalósítható, és idővel valamennyi felület lecserélődik egy kívánt kép elérése érdekében.



INFORMÁCIÓS FELÜLETEK 6

Az információ hordozó felületek megjelenésével új közlési forma nyert teret magának a világban. Virágkorát a huszadik században érte el, amikor egyre harsányabb, nagyobb, impulzívabb felületeket próbáltak létrehozni, ezáltal közelebb kerülve az emberekhez, egyre több és direktebb üzeneteket igyekeztek eljuttatni nekik. Az információk tartalmától és célcsoportjától függően aztán a felületek differenciálódni kezdtek, idővel eljuttatva minket a mai állapotokig, amikor az egyes különböző felületek sokfélesége és mennyisége inkább zavaró, mint impozáns.

A huszonegyedik század embere aztán újabb kihívás elé állítja a szemünk elé színes direkt üzeneteket kreáló szakembereket.

A mai információknak rövidnek, tömörnek, piktogram-szerűnek kell lennie, mert az idő amit a szemrevételezésükre fordítunk már csak pillanatokat jelent. Ezáltal minden egyes információ továbbra is tolakodva, egymást túlharsova tölti ki perifériánk minden terét.

Az első és legszembetűnőbb feladat, hogy valahogyan rendszert kell szabni a felületek rengetegének, szelektálni, helyüket és elhelyezésüket meghatározni és szabályos keretek közé szorítani. Mindezt elsősorban azért, hogy a kialakult kaotikus képet, az oszlop és táblaerdőt, a száz meg százféle hordozófelületet egységesítve harmónikusabb képet.

Meg kell különböztetni a hordozófelületek információtartalmát, aszerint, hogy közérdekű, útbaigazító, vállalkozást hirdető, vagy cserélhető reklám- és hirdetéshordozó e, illetve hogy a település mely részén helyezkedik el.

Figyelembe kell venni, hogy a digitális kijelzős, esetleg aktív illetve interaktív felületek újabb lehetőséget hordoznak az információ átadás területén. Hasznosításuk mind a reklám, mind a közérdekű hirdetések területén nagy felületeken könnyen elképzelhető kisvárosi környezetben is, de a gyalogos közlekedő szintjén a kezelőfelülettel is rendelkező információs berendezések is kapcsolódhatnak mind a településképi, mind egy digitális faluképi rendszerhez.

Bár egy kistelepülésen első nekifutásra nehezen értelmezhető monjuk a hirdetőfelületek, reklámelhelyezések rendszerbe foglalása, azonban, ha kiterjesztjük valamennyi információ-hordozó felületre a közúti táblákon kívül, akkor egy olyan kép tárulhat elénk, amikor minden a maga megszokott helyén és formájában, elérhető, közérthető módon jelenik meg az egész településen.

A legkívánatosabb elérendő cél tehát az információs felületek kapcsán az egységes és harmónikus megjelenés.





AJÁNLÁSOK 7

A településkép alakítására vonatkozó ajánlások tekintetében a korábban megismert útifalu-karakter, amely megőrzése kapcsán fontos megfogalmazni, hogyan célszerű a jövőben egy-egy épületet és környezetét tervezni.

A falu területét elfoglaló falusias területek leendő épületei és átalakításai képeznek egy gondolati egységet. Mindezt kiegészítik a közterületek alakítására és használatára vonatkozó ajánlások, illetve a település zöldfelületeire és zöldterületeire és ehhez szorosan kapcsolódva a vizes élőhelyek, vízpartok természetközeli hasznosítására megfogalmazott célkitűzések.

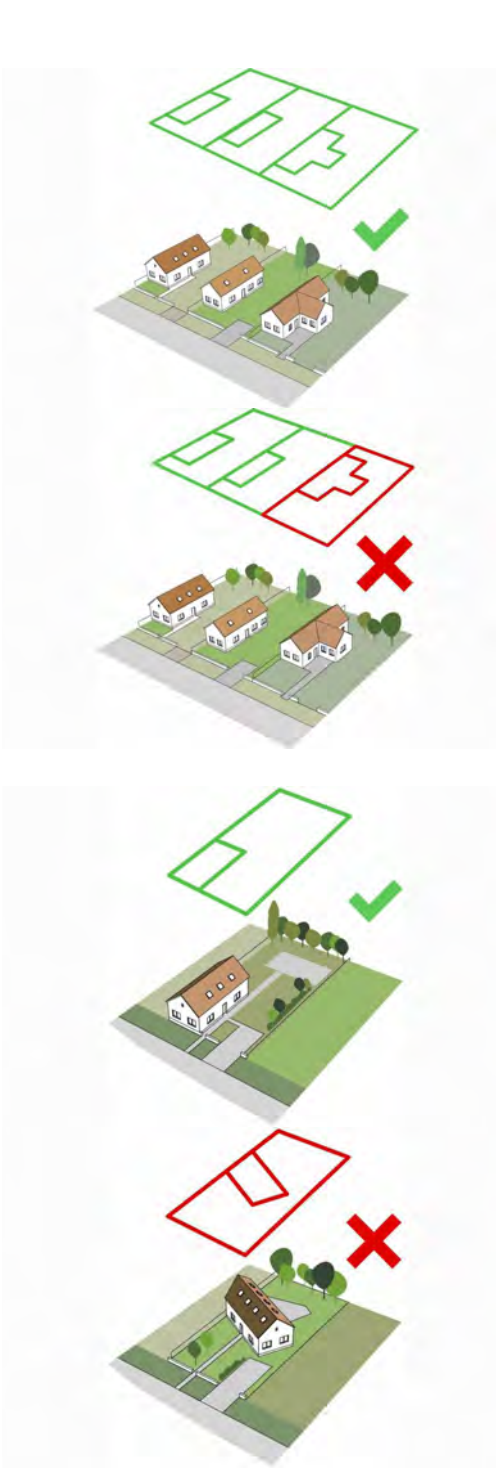
Függetlenül a megállapított karakterektől az ajánlások foglalkoznak az:

- épületek telepítésével - a telekre és a terepre illesztés sajátosságaival,
- a telek és udvarhasználattal
- az egyes épületek arányrendszerével
- az egyes épületek anyag-, és színhasználatával

Épületek elhelyezése - telepítés

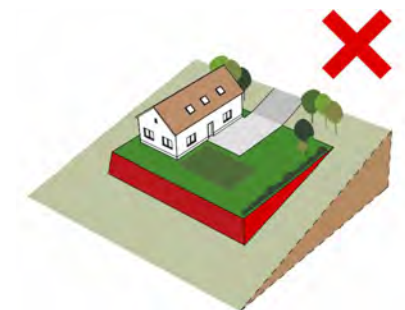
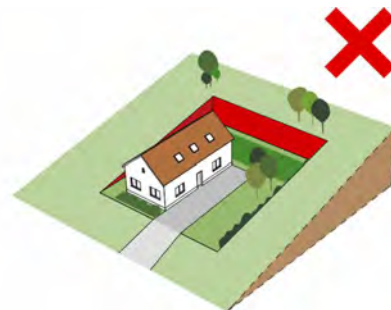
Jól olvasható a utcaskialakult rend, amihez igazodni szükség es és fontos. A jellemzően északi oldalhatárra települt fésűs beépítés kapcsán talán csak annyival szükséges mindezt kiegészíteni, hogy új épület elhelyezésénél, meglévő bővítésénél, ahol még megmaradt egy-egy korabeli utcaszakasz, semmiképpen ne tervezzünk attól eltérő tömeget az utcafronton, és attól 4-5m-nyi mélységben. Függetlenül attól, hogy történelmi településrész utcasoraival van dolgunk, vagy a huszadik század második felének uniformizált beépítéseivel, törekedni mindig az adott utcaképhez való illeszkedésre kell. A már kialakult vegyes képet mutató utcaszakaszok esetében, amennyiben a közvetlen szomszédság nem jelent támpontot, a történelmi településrészek jellemző arányrendszere és telepítése legyen az irányadó.

A terephez való illeszkedésnek kialakult módja van. A lejtős terepre épített épületek elhelyezését terepalakítás nélkül meg tudták oldani. Az alacsonyabban fekvő telekrészekben építettek alapincézett részeket, így az épületek padozata vízszintes maradt. Tekintettel a térség terepviszonyaira, talajszerkezetése és a vízrajzi viszonyokra, saját érdekünkben továbbra is kerüljük a durva terepalakításokat.



AJÁNLÁSOK 7

Épületek arányrendszere



Országsszerte elmondható, hogy a helyi népi építészetet mindig egészen egyszerű feltételek formálták olyanná, amiből aztán leképezhettük különféle tudományosan ráaggatott jellemzők egész halmazát. Az egyes területeken használt építéstechnológiák, épületszerkezetek, az ezekből létrejövő szerkezeti fesztávok, épületegyüttes tömegek, tömegek bontása, épületek esetleges szintszámai mind-mind abból alakultak ki, hogy alkotójuk helyben, lakóköznyezetében milyen építőanyagokhoz és technikai tudáshoz fért hozzá, és ezt miként bírta egyéni igényeihez igazítani. Egy korabeli, főként mezőgazdasági termelésen, önellátó gazdálkodáson alapuló társadalomban ez egyes egyének, családok igényei és lehetőségei alig különböztek egymástól és a fenti jellemzők egységes, közel azonos jellemzőjú épületekből álló településképeket eredményeztek.

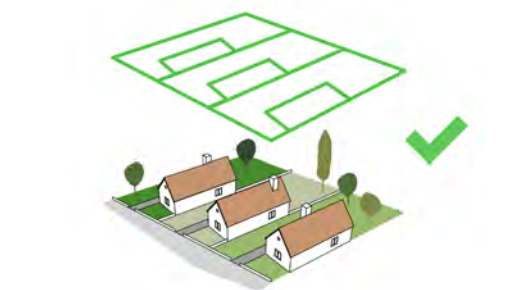
Az épületek szélessége, magassága, hossza, tömegformálása, alaprajzi elrendezése tehát a lehetőségekhez mérten alakult ki, és alakított ki egy jellemző arányrendszert, amely aztán általánosan elterjedetté válva és fennmaradva napjainkig hozzájárul a településképhez.

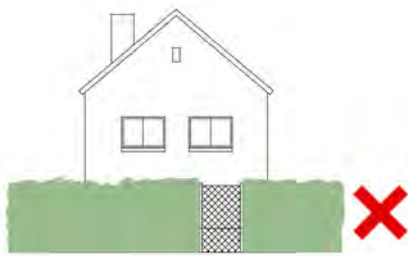
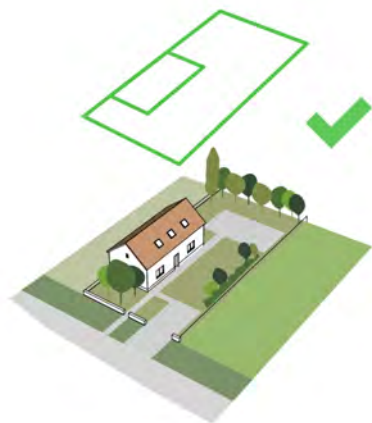
Térségünkben a szerkezeti fesztávok illeszkednek az országban általános 5m közrűli méretrendbe, ezáltal a keskeny tömegek váltak jellemzővé.

Az épületek magassága a lakó részek esetében 3,-3,5m-es ereszmagassággal, egy pincézett rész esetében akár 5-6m-es ereszmagassággal is bírt, főleg a lejtő felőli oldalon. Összességében tehát, egyenes vonalú, keskeny, tereptől függően változó magaságú épülettömegek, helyenként lépcsősen követve a lejtést. A tapasztott melléktömegek, szépen metszett felépítményekkel vagy akár félnyereg tetőkkel eresz alatt csatlakozva, vagy az épületek melletti szőlőlugasok mintegy lapostetős toldalékként bontják tovább a fő épülettömeget.

Épületek arányrendszerét úgy célszerű megválasztani, hogy:

- a hagyományosan kialakult fesztávok megtartásával,
- többszintes épület esetén is keskeny fesztávot tartva,
- egyszerű, egyenes magastetős főtömegekkel,
- alacsonyhajlású, vagy lapostetős melléktömegekkel,
- nem kizárólagosan, de jellemzően álló arányú ablakokkal
- melléképítményeket a főépület mögött elhelyezve a térség építészeti hagyományából a telepítés és tömegformálás megszokott harmóniája domináljon.





Amennyiben sikerült az épület helyét és tömegét jól megválasztani, az udvaron fennmaradó területek jó felosztása is könnyen, praktikusán kapcsolhatóvá válik.

Míg egy építési telek közepén elhelyezett összetett tömegű épület nehezen kezelhető és rosszul kihasználható területeket hagy meg maga körül, addig egy egyszerű keskeny tömeg, valamely oldalhatár irányába eltolva lehetővé teszi, hogy nagyobb egybefüggő felületeink keletkezzenek.

Praktikusnak tűnik ugyan, de nem tesz jót a településképeknek a telekbejáratra direkt módon rányíló garázskapu és gyalogos főbejárat. A melléktereket a főépülettől függetlenül, vagy alárendelt épülettömegben valósítsuk meg. A nagy egybefüggő burkolt felületek szintén idegenül hatnak falusias környezetben, hőcsillapításuk is nehezekebb, mint ha keskenyebb burkolati sávokat választanánk. Ügyeljünk a csapadékvizek megtartására, hogy lehetőleg saját területünkön elszikkadhassanak.

Eredendően az előkert kialakítása nem volt jellemző, inkább a 20. században jelent meg, ezért történelmileg kialakult kerítéstípus nem vált jellemzővé. A telekhatárra épített utcafronti kerítés ahol megjelenik, ott tömör lábazattal, fém oszlopokkal, áttört mezővel a leggyakoribb. Ezt sövényrel kombinálva el lehet képzelni, de ne készítsünk tömör, magas kerítéseket. Az előkertek mérete jellemzően kicsi, ezért magas kerítések mögött kialakuló zugok használhatatlanná válnak, az épületre való rálátást akadályozzák.

Az udvarhoz tartozó hagyományos növényzet általában gyümölcsfákból, veteményeskertből és a lakóépülethez előkertként csatlakozó virágoskertből állt. Az örökzöldek megjelenése a lakókörnyezetben későbbre tehető és általánosan kerülendő.

Az épület közvetlen környezetét úgy célszerű alakítani, hogy:

- a lehető legnagyobb egybefüggő zöldfelületek maradjanak
- a burkolt felületek sávszerűen jelenjenek meg
- lehetőleg lombhullató fákkal árnyékoljuk a lakóépületeket és a burkolt felületeket.
- lehetőség szerint használjunk lombhullató sövényeket
- hozzunk létre átmeneti tereket az udvaron, legyen helye a megérkezésnek, és az udvar inkább a természeti környezethez tartozzon, mint az építetthez. Lakókörnyezetben parkfák és örökzöldek helyett válasszunk gyümölcsfákat, termő bokrokat, telepítsünk egybefüggő virágzó foltokat,
- kerítést az utcafronton, pillérekkel, lábazattal, áttört mezővel készítsünk, kombinálva esetleg virágoskerttel, sövényrel.



Mind az 1980-as években indult törekvés, a *kritikai regionalizmus*, mind a manapság *rustális építészet*-ként elnevezett irány ugyanarra keresi a választ:

A modern építészet és a kulturális önazonosság találkozási pontjainak megtalálása.

Sikerrel.

Egyszerű leképezésekkel elérhetjük, hogy épített környezetünk egyszerre legyen korszerű és hagyománytisztelő egyben. A ház formájú ház, az első lépés...





A térség klímatis viszonyai, az általában magas relatív páratartalom, a magas éves csapadékmennyiség a kevés napsütéses órással karöltve az épületek külső felületképzésénél hamar meghatározóvá tette a vakolt felületeket.

Kevés kivételtől eltekintve a téglafelületek is felületi zárast kaptak, csakúgy, mint korábban a tömésfalak. A természetes kövek jelenléte nem alakult ki.

Leginkább jellemző az egyenes vágású téglány cserép a környéken. A szokásos összkép tehát vakolt felületek, és cserépfedés kombinációjából áll össze. A vakolt felületek színezése kapcsán elsődlegesen a mészkalk alkalmazása volt szokás a nemesvakolatok megjelenése előtt, fehérrel illetve a színezett mészkalkfestékek formájában túlnyomórészt világos tört színek domináltak, majd a huszadik században egyre inkább intenzív színek is előtérbe kerültek, de a sárga és a fehér dominált.

Mind az épületeken, mind pedig a kerítések vakolt felületein megjelentek vakolatdíszek, eltérő színekkel díszített felületek.

Ha a térségre jellemző homlokzati anyag és színhasználatot alkalmazunk és harmonikus megjelenésre törekszünk, akkor:

- a homlokzatok vakoltak, színesek, nyerstégla felületekkel
- kerámia cserépfedést használunk, síklemezzel kombinálva
- egy épületen háromnál több anyagot vagy színt nem használunk, a színezésben
- mindig a sötétebb színek kerülnek lejjebb, az épületen felfelé világosodva, több szín alkalmazása esetén az egyik legalább 85%-ban legyen jelen az épületen
- az épületek színválasztásánál a közvetlen épített környezetnek megfelelően válasszunk
- Figyelemre méltó, hogy esetünkben nem a hófehérre meszelt világ a megszokott, hanem élénk, telített oxid színek is megjelennek.
- ne használjunk neon színárnyalatokat, és telített, élénk színeket nagy, egybefüggő felületeken
- ne használjunk a tájegységre nem jellemző kőburkolatokat





Közterületek alakítása

Falusi köztereknek, burkolt felületeknek nincs történelmi-
leg kialakult hagyománya. A sármentesítés első időszakaiban
megjelentek a beton, illetve aszfalt felületek a középületek kör-
nyékén. Az utóbbi időben számos út kapott kavicsolt felületet,
tömötített zúzottkő sávokat. A jövő feladata lesz a szüksége-
sen felül az átgondolt és egységes közterületi állapotok eléré-
se. A burkolt felületek, közlekedési területek, utcák, terek ki-
alakításánál fontos lesz a klímaadottságok figyelembe vétele,
különös tekintettel a vízelvezetés, illetve a helyben szikkasztás
megoldására.

A burkolatokatok tervezésénél a kísérő gyepfelületek és több-
szintes növényzet egyidejű tervezése, a közterület-fenntartás
szervezése a stratégia része kell, hogy legyen, hogy valóban
minőségi közterületalakításról beszélhessünk. A burkolatok
anyagának, minőségének, fajtájának, típusának kiválasztása
- kapcsolódóan az utcabútorok, egyéb köztéri elemek össze-
hangolásához- koncepcionálisan végiggondolva a település-
csoport arculatervezésének része kell hogy legyen. Ha a visz-
szatérő burkolati elemek fő funkciójuk kielégítésén túl vizuális
kapcsolatot is teremtenek, nagyban hozzájárulnak egy jellem-
ző településképhez.

Egy természetközeli településen nehezen értelmezhető a
közterületi növényzetek, parkok fogalma. Meddig tart a ter-
mészeti terület és hol kezdődik a tervezett zöldfelület- kérdez-
hetjük, joggal. Egy-egy központi teresedés esetében azonban
elkerülhetetlen gondozott közterületi zöldfelületről beszélni, de
például az erdősávokon átvezetett utak esetében már indoko-
latlannak tűnnek a fasorok.

Parkfák kiválasztásánál: a nemesített kerészeti példányok
mellett célszerű gyümölcsfákból a régi tájfajták használata, il-
letve a természetes erdőalkotóink közül elsősorban a tölgyek
ültetése. Szoliterként is javasolt nagyra nöövő alma, körte fajok,
szelídgesztenye illetve tölgyfélék telepítése.

Épített környezet mentén kerülendő a magas, zárt fájú örök-
zöldek használata, fenyő- és thujafélek alkalmazása, mivel ked-
vezőtlen hatással vannak az aljnövényzetre, és túlzott optikai
zárást adnak. A meglévő túlnyomórészt a hetvenes, nyolcvan-
as években megjelenő divatként ültetett, mára túlított udvari
lucokat és ezüstfenyőket mielőbb lombos fákra kell cserélni.

Közterületek alakítása

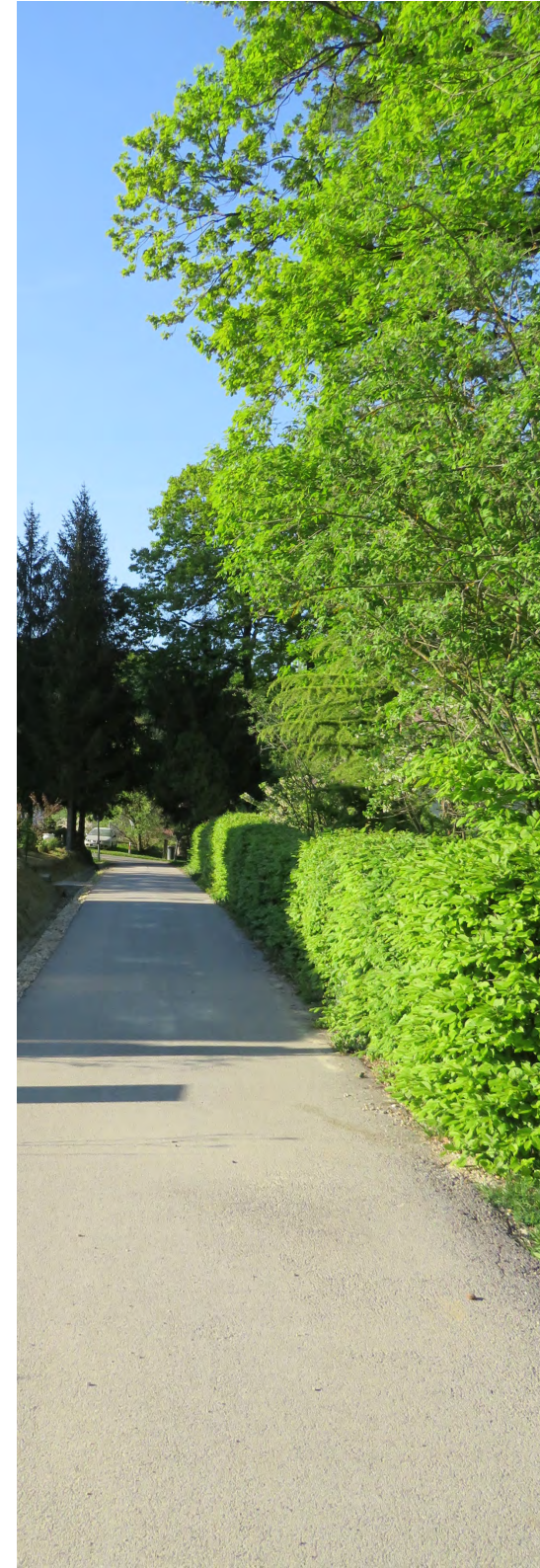
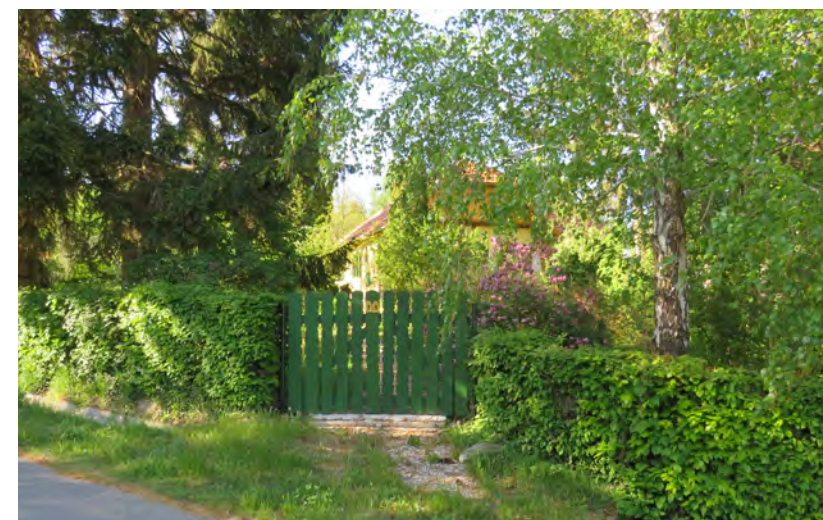
AJÁNLÁSOK 7

A háromszintes növényzet meglétére minden esetben töre-
kedni kell. Sövények közterületi alkalmazása indokolt, utakat
kísérő kanyargása régóta a tájkép természetes velejárója a
környéken. Itt is ajánlatos a tájban jellemző lombhullató sövé-
nyek alkalmazása, elsősorban 1-1,5m magasan nyírt enyhén
ívelt gyertyán sávokkal.

Közterületi élő virágágyak esetén éven át díszítő eltérő vi-
rágzási idejű kertészeti fajok társításával, inkább intenzív zárt
foltokban díszíthetünk, mint laza láncú sávokban.

Vizes élőhelyek, vízpartok, mélyfekvésű, lefolyástalan völgyi
területek a település zöldfelületi rendszerének meglévő, kihasz-
nálatlan elemei. Növénytársulásaihoz a környék erdőalkotóinak
vizközeli növényfajaiból célszerű válogatni. Kellemesen gazda-
gítaná a településképet égerligetek, fűzcsoportok, de akár lom-
bos keményfák megjelenése a gondozott környezetben is.

Esetünkben törekedni kell arra, hogy az alakított, fenntartott
közterületek képe a inkább a természetközeli állapothoz köze-
lítsen, mintsem városi parkokhoz, de burkolatainak a 21. szá-
zadi állapotokat kell tükröznie.



Melyek a fejlődés lehetőségei egy olyan időszakban, amikor a falvak lakóinak életmódja elszakad a több évszázadon át megszokottól?

A lakosság igényei változtak. A települési táj mindennapos fenntartása magától érthetődő volt. Mára megoldandó feladat. A megváltozott életmód és életkörülmények új kihívások elé állítják a települést. Ezek már a 21. század kihívásai.

Ha a település adottságai közül az erősségeire akarunk összpontosítani, akkor a legelső a gazdag természeti környezet közelsége. Megőrizve azt, az épített környezetbe is tudatosan integrálva nem csak magasabb lakóminőséget, hanem valódi élettereket hozhatunk létre, továbbadva a táji örökséget az utánunk következő generációknak. Megőrizve az egykor ebbe festőien beleillesztett épületeket, környezetüket, kapcsolataikat egy célravezető módja mindennek.

Érzékeny, kétélű dolog ez. Ki fogja megtenni, és miért?

Amíg egyik oldalon rendeletileg előírjuk valaminek a változásmentes fenntartását, a másik oldalon felvállaljuk, hogy lehet, hogy pont a túlzott korlátozás vezet a teljes és visszavonhatatlan megsemmisüléshez.

A település korosabb épületállománya, ide értve nagy számú korábban védett épületet az elmúlt tíz évben nagy állagromlásra esett át. Sok áll üresen, lakatlanul. Az új építése sok esetben vonzóbb, mint a régi kényszerű megmentése. Az értékmegőrzés leghatékonyabb módja az önkéntes, személyes és közösségi szándék.

A közösségnek magától kell akarnia Amit a faluban látok, az ennek a közösségnek a lenyomata. Egy település képe, a település arculata az ott élő közösség arculata. A közösség arculatának formálása pedig nem csupán egy szűk csoport feladata. Ami a települési tájban, az alakuló városképben megjelenik, épp ezért mindenkié. Objektív felelőssége van benne minden ott élőnek.

A falu él.

...és időben és térben változik. Nap mint nap alakítják a benne élő emberek. Hogy holnap milyen lesz, az az egyes egyéntől és a közösségtől egyaránt függ. Ha e könyv hatására a település arculata és élhető közege a közösség egyre több tagjának fontossá válik, akkor a falu és a falusi közösséget alkotók minden tagja nagy eredményt ért el egy folyamat első lépéseként.

A változás állandóságát nem lehet kőbe vésni.

FELHASZNÁLT IRODALOM:

IMPRESSZUM: KÉSZÍTETTÉK:

SEBREK ZSUZSANNA

ÓVÁRI MIKLÓS

KISS GÁBOR

LOVÁSZI

KÖZSÉG ÖNKORMÁNYZATA

2017